

Úvod do uměnovědných studií

Co je umění?

Velké opakování / 1

Estetická funkce je pojem vytvořený a rozpracovaný _____, členem Pražského _____ kroužku. Estetická funkce je _____ mezi předmětem nebo jevem a jeho vnímatelem, který má určité specifické vlastnosti. Mezi tyto vlastnosti patří především schopnost upoutat pozornost (tzv. _____) a to prostřednictvím vyvolávání pocitu _____ a dále schopnost _____ funkce jiné (tzv. autonomie). Mezi základní charakteristiku estetické funkce patří její společenská (i časová a místní) _____

lingvistický
bez zájmu/bez účelu
libost
libost
Mukařovský
autonomie
nahrazovat /
kompenzovat
proměnlivost
soud
koncert
vztah
příjemno
dobro
izolace
forma
hra

Velké opakování /2

Estetickým vnímáním a tvorbou estetických ___ se zabýval Immanuel Kant ve svém díle Kritika ___ (doplňte sami).

Krásno, které zakoušíme jako pocit ___ odlišoval od vnímání ____, vázaného na smyslové počitky a vnímání ____, vázaného na etické rozhodování.

Tento pocit je vyvoláván ___ a netýká se tedy věci samotné (její užitečnosti) ale pouze její ___ (tzv. vnitřní samoučelnost). Ve svém díle tak ukázal, že estetické vnímání je ___ lidskou mohutností.

lingvistický
bez zájmu/bez účelu
libost
libost
Mukařovský
autonomie
nahrazovat /
kompenzovat
proměnlivost
soud
koncert
vztah
příjemno
dobro
izolace
forma
hra

Velké opakování / 3

Fridrich Schiller uvažoval o umění a o světě krásna, jako o prostoru svobodné ____, ve kterém může člověk realizovat svobodnou tvorbu, rozhodování i organizování společenských vztahů, i když mu vnější (politické) podmínky takový prostor pro svobodu nenabízejí.

Typickým příkladem tohoto vztahu je vývoj a organizace instituce ____ během 19. století.

lingvistický
bez zájmu/bez účelu
libost
libost
Mukařovský
autonomie
nahrazovat /
kompenzovat
proměnlivost
soud
koncert
vztah
příjemno
dobro
izolace
forma
hra

Umění – variabilita pojmu

- ▶ 1. zručnost, dovednost, řemeslo
- ▶ 2. krásné umění, „Umění“

- ▶ τεχνη [techné] (řec.)
- ▶ Ars (lat.) – arte – the art – l'arte
- ▶ Die Kunst, sztuka (pol.)

Historická a společenská proměnlivost pojmu umění

- ▶ možnost ztráty charakteru „krásného umění“ u určité oblasti (např. řečnictví)
- ▶ opačný „vzestup“ do sféry umění – fotografie, populární hudba

Definice umění

- ▶ umění jako **soubor** uměleckých **děl**
(Volek: Základy obecné teorie umění, 1968: 25)
- ▶ jednota **činností a výtvorů**, jež nabývají v konkrétním historickém a společenském kontextu dominantní estetické funkce
(Chvatík: Strukturální estetika, 2001: 90)
- ▶ umění jako **společenská instituce**, zahrnující díla, aktéry i aktivity

Pojem umění

- ▶ **deskriptivní pojem** – definice typu „umění je to, co lidé (určitá skupina v určitém čase) za umění považují“
- ▶ **hodnotový pojem** – působí apelativně či dokonce imperativně, normativní charakter – výraz ideálů
 - ▶ pro mnohé znamená „špatné umění“ nepodařené umění a tedy žádné umění
 - ▶ protějškem kýč, podvod

Umělecká funkce

▶ Umění

- ▶ převaha estetické funkce, autonomní znak
 - ▶ „průhlednost“ estetické funkce, jež dovoluje vystoupit některým mimoestetickým funkcím
 - ▶ optimální je podle Mukařovského polární napětí „mezi převahou funkce estetické a oné z mimoestetických funkcí, která se v daném díle uplatňuje nejintenzivněji“
 - ▶ přesuny v sestavě funkcí během existence díla – přesun dominantní funkce
- ▶ Jan Mukařovský: Umění, in: Studie I., Brno 2000, s. 185-207

Umění a „mimo-umění“

▶ J. Volek rozlišuje přechody:

▶ extenzivní – postupné:

postupná ztráta estetické či umělecké funkce vyvážena nárůstem funkce jiné (přechod do mimo-umění)

▶ intenzivní – skokové: ztráta estetické funkce není vyvážena nárůstem funkce jiné (přechod do ne-umění)

Mimoestetické funkce

Architektura: estetická vs. praktická funkce

Literatura: estetická vs. sdělovací funkce

Tanec: estetická vs. pohyb – hygiena / vs.
náboženská funkce

Malířství a sochařství: estetická vs. sdělovací
funkce

...někdy EF druhotná – mapa, plakát, apod.

Tři velké otázky

- ▶ Vztah umění a poznání
- ▶ Vztah umění a morálky
- ▶ Vztah umění a společnosti
→ sociologie umění

Umění a poznání

- ▶ pokusy o definici specifičnosti umění na základě vztahu ke skutečnosti, zdůraznění kognitivní funkce umění
- ▶ **Polarita:**
 - ▶ zobrazení, nápodoba (mimeze) přírody
 - ▶ imaginace a nezávislost na realitě

Umění a poznání

- ▶ Platon – dvojí mimesis
- ▶ křesťanský středověk – od d'áblova díla k nástroji poznávání Boha
- ▶ Kant – estetická autonomie

Umění a poznání

- ▶ F. Schiller – H-G. Gadamer: svobodná hra
- ▶ L. N. Tolstoj – úkolem umění je sdělovat hodnoty a morálku
- ▶ M. Heidegger – umění jako cesta k pravdě (αληθεια)
- ▶ O. Wilde – umění vyjadřuje jen sebe sama

Martin Heidegger (1889-1976)

*Krásá je jeden ze způsobů, jak bytuje pravda
jakožto neskrytost.*

...

Co zde znamená být vytvořeno a tvořit na rozdíl od
zhotovování a toho, že něco je zhotoveno?

...

Tvorba je zde myšlena vždy ve vztahu k dílu. K
bytnosti díla patří dění pravdy.

Heidegger: Dílo a pravda, 2003 (přel. Ivan Chvatík)

Oscar Wilde (1854-1900)

- ▶ The Decay of Lying. An Observation, 1889

Art never expresses anything but itself. It has an independent life, just as Thought has, and develops purely on its own lines.

All bad art comes from returning to Life and Nature, and elevating them into ideals. **Life and Nature may sometimes be used as part of Art's rough material, but before they are of any real service to art they must be translated into artistic conventions.**

O. Wilde

The moment Art surrenders its imaginative medium it surrenders everything. As a method Realism is a complete failure.

Life imitates Art far more than Art imitates Life.

...the selfconscious aim of Life is to find expression, and that Art offers it certain beautiful forms through which it may realize that energy.

The final revelation is that Lying, the telling of beautiful untrue things, is the proper aim of Art.

Theodor W. Adorno (1903-1969)

- ▶ frankfurtská škola sociálněvědná
- ▶ poznávací funkce umění v popředí – vliv Hegela
- ▶ Odpovědné umění se orientuje na kritéria, blíží se kritériím poznávání: něco souhlasí nebo nesouhlasí, je správné či nesprávné.
 - ▶ Jinak na volbě nezávisí vůbec nic. Tato otázka se vůbec neklade a nikdo nepožaduje, aby konvence byla subjektivně opravňována: samotná existence subjektu, jenž by mohl tento vkus osvědčit, se stala spornou, stejně jako na opačném pólu právo na svobodu volby, k níž už empiricky beztak nedochází.
 - ▶ *O fetišovém charakteru v hudbě a regresi hudebního sluchu*, 1938

Hodnota umění

▶ Esteticismus

- ▶ Hodnota díla je dána potěšením, které dílo přináší.

▶ Expresivismus

- ▶ Hodnota díla spočívá v tom, že vyjadřuje emoce a vyvolává je.

▶ Kognitivismus

- ▶ Hodnota díla je v tom, že je zdrojem poznání.

Estetika a etika

- ▶ Eticismus
- ▶ Umírněný autonomismus
- ▶ Estetismus